

УДК 811.111:81'373.43

Л. Ф. Соловйова,
кандидат філологічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
larisasolovyova23@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7052-944X

РЕЛЯТИВИ ОЦІНКИ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті з'ясовано лінгвістичний статус релятивів оцінки, представлено структуру функціонального поля релятивів, ядром якого є вигуки; описано модально-оцінні релятиви оцінки, що прилягають до ядра поля; проаналізовано надслівні релятиви оцінки, що являються периферійними структурами поля; досліджено релятиви оцінки зі структурою речення, які займають крайню периферію поля, описано однослівні та надслівні релятиви оцінки як конститuentи ідіоматичної та неідіоматичної зон функціонально-семантичного поля.

Ключові слова: оцінка, релятив, однослівний релятив, надслівний релятив, ідіоматичний релятив, неідіоматичний релятив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з означеної проблеми. У сучасних лінгвістичних розвідках значна увага приділяється дослідженню оцінки та засобам її вираження в різних мовах. Так, отримує розвиток аналіз функціонального аспекту категорії оцінки [1], засобів вираження категорії оцінки [2; 3], лінгвостилістичні засоби її вираження [4], прагматика засобів її вираження [5], що свідчить про актуальність розвідок, направлених на виявлення, опис та класифікацію мовних засобів, що виражають оцінку.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики поняття релятивів залишається у центрі уваги мовознавців. Наприклад, розглядаються гендерні відмінності використання релятивів (комунікативів) у мовленні персонажів сучасної британської драми [6]. У той же час залишається ціла низка питань, пов'язаних з дослідженням функціонального аспекту дослідження релятивів оцінки, що робить необхідним подальший аналіз цих одиниць.

Наше дослідження релятивів оцінки в сучасній англійській мові має на меті визначити їх лінгвістичний статус, описати модально-оцінні, однослівні та надслівні релятиви оцінки, ідіоматичні та неідеоматичні релятиви.

Виклад основного матеріалу дослідження. У розвідці під релятивами ми розуміємо одиниці комунікації, що є реакцією на слова мовця або на ситуацію спілкування в цілому, які поділяються на однослівні та надслівні, виражають згоду / незгоду з думкою співрозмовника та цілий ряд позитивних та негативних емоцій, таких як радість, захоплення, зневага, відчай. Специфічна синтаксична функція релятивів виражається в тому, що вони виступають як самостійно інтонаційно оформлені нечленовані фрази. Категоріальні ознаки релятивів оцінки, а саме незмінюваність, нечленованість, семантичне оформлення інтонацією, оцінна реакція на слова мовця, не дозволяють віднести їх до окремої частини мови, так як вони не відповідають критеріям визначення частин мови і не виконують номінативної функції.

Наше дослідження враховує дослідження принципів організації окремих слів у семантичні поля [7], адже польовий підхід до аналізу вокабулярних одиниць уможливує вивчення їх семантичних зв'язків та дозволяє дослідити особливості їх використання як у реальній, так і відтвореній комунікації.

Сукупність релятивів розглядається як функціональне поле, де, як і у всякому подібному полі, існує ядро, що включає одиниці з найбільш яскравими і необхідними категоріальними ознаками, і периферію. Ядро поля релятивів в сучасній англійській мові становлять, безумовно, вигуки, дослідження особливостей яких здавна привертала увагу вітчизняних і зарубіжних лінгвістів [8; 9], які підкреслюють здатність вигуків виконувати експресивну функцію та слугують для безпосереднього прояву почуттів і вольових інтенцій.

Емоційні вигуки як правило, мають дифузійну ситуативно-обумовлену семантику. Наприклад, вигук *ah!* може виражати обурення, загрозу, іронію; відчай, біль, переляк; здогадку, пригадування, розуміння; впізнавання, радість при зустрічі з ким-н. Імперативні вигуки відрізняються більшою конкретністю значень: *bally-ho!* – "ату!", *hark!* – "Чу!", *hist!* – "Тихіше!".

До ядра поля прилягають релятиви, що походять від різних частин мови. Деякі з них висловлюють спонування: *there!* "на / те / !", "бери!", *shoot!* "валяй / те / !", *shake!* "по руках!", *gangway!* "Відійди в бік!", *question!* "Ближче до справи!" [10].

Численні релятиви, що прилягають до ядра поля, є модально-оцінними: *"My, you look lovely, dear!"* (L. Tushnet). *"The bathroom's next door." "Lovely"* (J. Fowles). *"Out here? Half an hour? I get him up at four," "Fine"* (J. Fowles). *"Father's car is up – we'll call for you." "Delightful!"* said Winifred (J. Galsworthy). Як

бачимо з вищенаведених прикладів релятиви є емоційно-оцінною реакцією на слова співрозмовника та виражають захоплення, схвалення.

Проте, модально-оцінні релятиви походять не тільки від прикметників та займенників. Багато з них мають прототипи-омоніми серед іменників, що демонструють наступні приклади: "*Christ, he'll be shouting me up those stairs three times a day which as we both know, my heart won't stand /.../*" (H. Hudson). "*Jesus,*" her husband said, looking at the pair on his steps. "*That the new tenants?*" (H. Hudson).

Згода / незгода з реплікою співрозмовника часто має характер раціоналістичної оцінки (правильність::неправильність, правдивість:: неправдивість, доцільність::недоцільність), так як у прикладах, що наведені нижче: "*You're a pretty bright boy, aren't you?*" "*Sure,*" said George (E. Hemingway). "*You will go down in history,*" I said. "*Boy, wouldn't I!*" (R. P. Warren).

З іншого боку, рідше зустрічаються саме релятиви оцінки, що не походять від будь-яких частин мови. Наприклад: *The act ended. The applause rose and fell in thick waves. "Keeno", Tony Acosta breathed. "Oh, keeno"* (R. Chandler). *It was only three days to the weekend. Whoopee!* (I. Murdoch).

Якщо більшість релятивів виражає або позитивну, або негативну оцінку, існують релятиви, які можуть виражати як позитивну, так і негативну оцінку в залежності від ситуації: *blimey!, crickey!, garn!, gee!* та ін. зі значенням "ну і ну", "оце так!", "ось так номер!".

Далі від ядра до периферії знаходяться релятиви зі структурою словосполучень різних моделей:

"That's really awfully kind of her," she said. "Oh hell and fireflies," I said and went out to the kitchen and gobbled a quick drink ... (R. Chandler). "*Great post-holes!*" thinks I, "*but here's a family thinks a heap of cooking receipts /.../*" (O. Henry).

Багато релятивів-словосполучень, що виражають як загальну, так і окрему оцінку, є омонімічними змінним словосполученням, утворюючи з останніми пари омофраз, наприклад, *a pretty pair of shoes!* "гарна (гарненька) справа!"; *comic opera!* "сміх!", "сміхота!"; "цирк!"; *great guns!* "ну й ну!". Наведемо приклади: "*Let me sit a little longer.*" "*No dice. Time we moved on*" (M. Mane). "*A finely developed figure, do not you think?*" "*First race*" (E. Waugh).

Периферійні одиниці розглянутого поля представляють собою надслівні структури, що володіють головною категоріальною ознакою аксіологічних релятивів – функцією емоційної оцінної реакції на слова співрозмовника або ситуацію комунікативного акту. Однак, у порівнянні з одиницями, що входять до ядра поля, вони позбавлені деяких інших категоріальних ознак, а саме стійкості (закритості) складу, немодельованості. Характерні риси периферійних релятивів оцінки проявляються в їх здатності включати в свій склад нові компоненти: *a pretty pickle! – a pretty pickle of a mess!* "ось тобі і на!", "гарненька справа!"; *all my eye! – all my eye and Betty Martin!* "нісенітниця!", "дурниця!"; *by the powers! – by all the powers!* "сили небесні!" та заміщати деякі компоненти: *for God's (goodness', heaven's, land's) sake!* "заради Бога!"; *God's name (arms, blood, body, bones, bread, head, wounds)!* "Боже мій!", "Ось тобі і на!", "клянусь Богом!"; *a pretty go (business, thing, pass, time of it, pair of shoes, kettle of fish)!* "нічого собі історія!", "гарненька справа!", так як у прикладах, наведених нижче: "*Ireland!*" said Soames, deeply. "*A pretty pair of shoes!*" (J. Galsworthy). "*A pretty kettle of fish!*" he muttered. *Where it'll end I can not tell!*" (J. Galsworthy). "*Suppose Mr. Golspie leaves us? I can not help thinking about that, you know, sir.*" "*Why should he? My hat!*" (J. B. Priestley). "*Did you never hear of Foggartism, Uncle Hillary?*" "*No, what's that?*" "*My aunt!*" said Michael (J. Galsworthy). "*They will not date.*" "*Will not they? My gun!*" (J. Galsworthy). "*My word, Laura! You do look stunning,*" said Laurie (K. Mansfield).

Надслівні релятиви оцінки представлені в основному словосполученнями з ядром-іменником. В залежності від числа компонентів, від того, до якого лексико-граматичному класу належать підлеглі компоненти, а також в залежності від їх лінійної послідовності, можлива наступна класифікація структурних моделей оцінних релятивів-словосполучень: двокомпонентні, представлені наступними моделями: N+N: *Jesus Christ!, Christopher Columbus!, Gordon Bennet!, Odds Bodikins!*; N's+N: *Christ's foot!, hell's bells!, bull's eye!, fool's errand!, a piper's tale!*; A+N: *merciful Heavens!, dear heart!, top hole!, hot dog!, good egg!, hard cheese!*; Adv.+N: *quite the cheese!, just the job!*; Num.+N: *first race!, First chop!, First flight!*; Prep.+N: *For shame!, For dust!, For the birds!*; Pron.+N: *my aunt!, my hat!, my gum!, my foot!, no dice!, what rot!*; трикомпонентні, представлені моделями: N + Conj. + N: *song and dance!, gas and garters!, a cat and fiddle!, death and lightning!*; N + Prep. + N: *a pack of nonsense!, a tale of a tub!, a hill of beans!, the wagging of a straw!, monkey on a pole!*; N + Prep. + Pron. : *shame on you!, bully for you!, knackers to that!, hell with that!*; Pron. + A + N: *my giddy (sainted) aunt!, my aching back!, same old story!*; чотирикомпонентні: N + Prep. + A + N: *a tale of a roasted horse!, a tale of the long bow!*; п'ятикомпонентні N + Prep. + N + Prep. + N: *a tale of the man in the moon!*

Число моделей релятивів оцінки без іменника у структурі є незначним: A + A (*all right!*); Adv. + A (*very neat!*); Adv. + Adv. (*very well!*); A + Pron. (*Poor me!*); Part. + Adv. (*Not likely!*).

Крайню периферію розглянутого поля займають релятиви оцінки зі структурою речення. Більшість релятивів-речень, що не виконують функцію оцінки, не підлягає актуальному членуванню на тему і рему. Цією ознакою вони відрізняються від звичайних омонімічних ім речень: *The peppu drops!* "ясно!",

"зрозумів!", "дійшло!"; *The cap fits!* "не в брову, а в око!"; *The boat has left!* "пізно!", "поїзд пішов!"; *How old is Ann?* (Відповідь на дурне питання). Для подібних релятивів характерна висока ступінь ідіоматичності, що виключає можливість їх членування на тему і рему, так як це призвело б до буквального сприйняття їх компонентів.

Однак багато релятивів-речень з семантикою оцінки підлягають, на наш погляд, актуальному членуванню на тему і рему завдяки більш низькому рівню ідіоматичності. До них слід віднести: релятиви-речення з темою, вираженою особовими займенниками: *You're like Aunt Fanny!* "У тебе руки диряві!"; *We've had enough adventures!* "Тільки цього ще бракувало!"; релятиви-речення з темою, вираженою займенниками *this, that, everything*: *This will not buy baby (the baby) a frock (a new dress)* "так справа не піде", "я втрачаю час"; *That's strictly for the birds!* "Це все на користь бідних!", "Це нічого не дає!"; *Everything is apples!* "Все йде чудово!", "Повний порядок!"; релятиви-речення з імпліцитною темою: *Can not be bad!* "Дуже добре!", "Чудово!"; *Hurry up and get born!* "Не поведься як дитина!".

У функціонально-семантичному полі релятивів оцінки необхідно розрізняти ідіоматичну та неідіоматичну зони. Дане розрізнення пов'язано з диференціацією одиниць досліджуваного класу за принципом наявності або відсутності ідіоматичних властивостей семантики [10].

В результаті образного і функціонального переосмислення компонентів ряд релятивів оцінки набувають властивостей ідіом: переносне цілісне значення, експресивність, структурну стійкість, відтворюваність. Іншими словами, релятиви, що володіють категоріальними ознаками фразеологізмів, зараховуються до ідіоматичної, а позбавлені цих ознак – до неідіоматичної зони поля. При цьому конститuentи як ідіоматичної, так і неідіоматичної зон функціонально-семантичного поля релятивів оцінки можуть бути не тільки надслівними, але і однослівними.

Наприклад, однослівні релятиви оцінки ідіоматичної зони: *Beans!, Blazes!, Boy!, Brother!, Bully!, Champion!, Cobblers!, Dust!, Fiddle!, Moonshine!, Nuts!, Swell!*. "*Gripes, you should have been on the Jericho*" (*J.Lindsay*). "*And why don't you call us India and Toby, Henry?*" "*Swell. If you call me Dunk*" (*J.Krantz*), а також надслівні, наприклад: *Hot dog!, First chop!, Aunt Fanny!, Rainbow hunt!, Some beetle!, The cat's pajamas!, A tale of the man in the moon!, That's the stuff!, Everything is sevens and elevens!*, "*My hat! What a misfortune to be in love!*" (*J.Galsworthy*). "*He's a lieutenant commander in the Navy,*" *Ginnie said. "Big deal. Ginnie giggled* (*J.D.Salinger*).

Відповідно релятиви оцінки неідіоматичної зони поділяють на однослівні, наприклад: *God!, Nonsense!, Absurdity!, Disgrace!* "*The devil!*" *he said a dozen times in an hour* (*Th.Dreiser*). "*Of course, that would have been the natural solution*" *Portal shook his head. "Extraordinary"* (*A. Christie*) та надслівні, наприклад: *Shame on you!, What an idea!, Stuff and nonsense!* "*Good for him! He must have had taste*" (*J.Galsworthy*). "*It seems a bit revolting?*" "*Not a bit!*" (*R.Aldington*).

Висновки та перспективи. Отже, релятиви оцінки характеризуються такими категоріальними ознаками як незмінність, нечленованість, семантико-прагматичне оформлення інтонації та виконують функцію реакції на репліку співрозмовника або ситуацію спілкування загалом.

До периферійних надслівних релятивів оцінки відносно словосполучення і речення, при цьому релятиви-речення з семантикою оцінки підлягають членуванню на тему і рему. Функціонально-семантичне поле релятивів оцінки утворюють функціонально-семантичне поле з двома зонами: ідіоматичною та неідіоматичною.

Подальша перспектива розвідки вбачається нам у визначенні когнітивно-прагматичних характеристик аксіологічних одиниць, що дозволить повніше дослідити їх природу і функції, їх дискурсивні характеристики. Цікавим видається і виявлення лінгвокультурологічних та етнолінгвістичних особливостей аксіологічних номінацій, а також зміна оцінних стереотипів в англійській та американській лінгвокультурній спільноті, перш за все, британській та американській.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вихованець І. Р. Теоретичні засади категорійної граматики української мови / І. Р. Вихованець // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : [зб. наук. праць]. Серія : філологія. – Вінниця, 2000. – Вип. 2. – С. 3–6.
2. Приходько Г. І. Способи вираження оцінки в сучасній англійській мові : [монографія] / Г. І. Приходько. – Запоріжжя : ЗДУ, 2001. – 362 с.
3. Соловйова Л. Ф. Категорія оцінки у сучасній лінгвістиці / Л. Ф. Соловйова // Сучасні лінгвістичні студії : [навчальний посібник]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – С. 30–60.
4. Островська О. М. Лінгвостилістичні засоби реалізації категорії оцінки (на матеріалі американської художньої прози) : автореф. дис. на здоб. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04. "Германські мови" / О. М. Островська, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2001. – 20 с.
5. Яновець А. І. Прагматика засобів вираження негативної оцінки в сучасній англійській мові / А. І. Яновець // Науковий вісник Волинського держ. ун-ту ім. Л. Українки. – Луцьк, 2007. – Вип. 4. – С. 248–252.
6. Борисенко Н. Д. Гендерні відмінності використання комунікативів (на матеріалі сучасної англійської драматургії) / Н. Д. Борисенко // Наука і сучасність: Зб. наук. праць національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. – К. : Логос. – 1999. – Вип. 2. – Ч. 3. – С. 138–143.

7. Попова З. Д. Лексическая система языка / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Изд. 3-е, испр. и доп. – М. : ЛИБРОКОМ, 2011. – 176 с.
8. Каптюрова О. В. Вигуки сучасної англійської мови (системний та дискурсивний аспекти) : автореф. дис. на здоб. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / О. В. Каптюрова, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2005. – 21 с.
9. Wharton T. Interjections, Language and "Showing-saying" Continuum / T. Wharton // Pragmatics and Cognition. – 2003. – № 11 (1). – P. 39–91.
10. Квеселевич Д. И. Русско-английский словарь междометий и релятивов / Д. И. Квеселевич, В. П. Сасина. – М. : Русский язык, 1990. – 400 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Vykhovanets I. R. Teoretychni zasady katehoriinoi hramatyky ukrainsoi movy [Theoretical Basis of Ukrainian Language Categorical Grammar] / I. R. Vykhovanets // Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho [Vinnytsia State Pedagogical University Journal] : [zb. nauk. prats']. Seriiia : filolohiia.– Vinnytsia, 2000. –Vyp. 2. – S. 3–6.
2. Prykhodko H. I. Sposoby vyrazhennia otsinky v suchasni anhliskii movi [Modes of Expression the Evaluation of Current English] : [monohrafiia] / H. I. Prykhodko. – Zaporizhzhia : ZDU, 2001. – 362 s.
3. Soloviova L. F. Katehoriia otsinky u suchasni linhvistytsii [Evaluation Category in Modern Linguistics] / L. F. Soloviova // Suchasni linhvistychni studii [Modern Linguistic Study] : [navchal'nyi posibnyk]. – Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2015. – S. 30–60.
4. Ostrovska O. M. Linhvostylistychni zasoby realizatsii katehoriu otsinky (na materialy amerykanskoii khudozhnoi prozy) [Linguostylistic Means of Verbalization of the Category of Estimation (on the Materials of American Prose)] : avtoref. dys. na zdob. stupenia kand. filol. nauk : spets. 10.02.04. "Hermans'ki movy" / O. M. Ostrovska, Lviv. nats. un-t im. I. Franka. – Lviv, 2001. – 20 s.
5. Yanovets A. I. Prahmatyka zasobiv vyrazhennia nehatyvnoi otsinky v suchasni anhliskii movi [Pragmatics of Modes of Expression of Negative Assessment in Modern English] / A. I. Yanovets // Naukovyi visnyk Volyns'koho derzh. un-tu im. L. Ukrainky [Volyn State University Scientific Journal]. – Luts'k, 2007. – Vyp. 4. – S. 248–252.
6. Borysenko N. D. Henderni vidminnosti vykorystannia komunikatyviv (na materialy suchasnoi anhliskoi dramaturhii) [Gender Differences in Using Communicative Idioms] / N. D. Borysenko // Nauka i suchasnist' [Science and Modernity] : [zb. nauk. prats' natsional'noho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova]. – K. : Lohos. – 1999. – Vyp. 2. – Ch. 3. – S. 138–143.
7. Popova Z. D. Leksicheskaia sistema yazyka [Language Lexical System] / Z. D. Popova, I. A. Sternin. – Izd. 3-e, ispr. i dop. – M. : LYBROKOM, 2011. – 176 s.
8. Kaptiurova O. V. Vyhuky suchasnoi anhliskoi movy (systemnyi ta diskursyvnyi aspekty) [Interjections in Modern English (Systematic and Discursive Aspects)] : avtoref. dys. na zdob. stupenia kand. filol. nauk : spets. 10.02.04 "Hermanski movy" / O. V. Kaptiurova, Kyivskiy natsional'nyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. – K., 2005. – 21 s.
9. Wharton T. Interjections, Language and "Showing-saying" Continuum / T. Wharton // Pragmatics and Cognition. – 2003. – № 11 (1). – P. 39–91.
10. Kveselevykh D. I. Russko-anhliskii slovar' mezhdometii i reiatyvov [Russian-English Dictionary of Interjections] / D. I. Kveselevykh, V. P. Sasina. – M. : Russkyi yazyk, 1990. – 400 s.

Соловьёва Л. Ф. Релятивы оценки в современном английском языке: функциональный аспект.

В статье определён лингвистический статус релятивов оценки представлена структура функционального поля релятивов, ядром которого являются междометия, описаны модально-оценочные релятивы, прилегающие к ядру поля; проанализированы сверхсловные релятивы оценки, являющиеся периферийными структурами поля; исследованы релятивы оценки со структурой предложения, занимающие крайнюю периферию поля; описаны однословные и сверхсловные релятивы оценки как конституэнты идиоматической и неидиоматической зон функционально-семантического поля.

Ключевые слова: *оценка, релятив, однословный релятив, сверхсловный релятив, идиоматический релятив, неидиоматический релятив.*

Solovyova L. F. Response Words of Evaluation in Modern English: Functional Aspect.

The article focuses on investigating the categorial features of the units belonging to functional-semantic class of response words of evaluation that express positive and negative axiological categories in Modern English. The linguistic status of response words is defined. Response words are viewed in the article as the units of communication which form the reaction to the words of the interlocutor or the situation itself. They comprise one-word or above-word ones which express agreement or disagreement with the communicant's point of view and the variety of positive and negative emotions such as joy, delight, contempt, despair. The article deals with the structure of the functional field of the response words, the nucleus of which is comprised by interjections. The specific character of interjections is the ability to perform an expressive function and serve for the direct

manifestation of feelings and volitional intentions. The modal-evaluative response words adjacent to the nucleus of the functional field are taken into account. Above-word response words as peripheral structures of the field are described. Response words with the sentence structure occupying the extreme periphery of the field are investigated. Idiomatic response words and non-idiomatic response words as the constituents of idiomatic and non-idiomatic zones of the functional-semantic field are specified. The further perspective of the research lies in determining the cognitive-pragmatic characteristics of axiological units. Linguo-cultural and ethnolinguistic peculiarities of axiological nominations may be identified. The changes of stereotypes in the English-speaking linguo-cultural community may be singled out.

Key words: *evaluation, response word, one-word response word, above-word response word, idiomatic response word, non-idiomatic response word.*